

micro/magdolna

Borsos Melinda - BME Építészeti Doktori Iskola - 3.évf. - 2015. június - konzulens: Simon Mariann Phd, Somogyi Krisztina, Szabó Levente DLA

micro/magdolna

Borsos Melinda - BME Építészeti Doktori Iskola - 3.évf. - 2015. június - konzulens: Simon Mariann Phd, Somogyi Krisztina, Szabó Levente DLA

absztrakt

2013 tavaszán voltam először igazán a VIII. kerület közepén. Gyerekkoromat egy vidéki kisvárosban töltöttem, így budapesti ismeretlen helyekkel való első találkozáskor csak a városi legendákra tudok támaszkodni. A terület akkor már túl volt egy majdnem tíz éve tartó szociális városrehabilitáción, de legendák még mindig arról szóltak, hogy ez egy veszélyes hely.

Miután kapcsolatba kerültünk a kerületi városrehabilitációt végző csoporttal, civil szervezetekkel, néhány hónap ismerkedés után sem tűnt veszélyesnek, megszerettük és ott ragadtunk, Dimitrijevic Tijana és én.

2013. szeptemberében egy célunk volt: mint építészek alkossunk itt valami kicsit, függetlent és jót. A kívülről érkezők naívsága, de ugyanígy a mindent tudása is közrejátszott abban, hogy a kezdeti apró céljaink kudarcba fulladtak, nem működtek.

Új irányokat próbáltunk, de el kellett fogadnunk, hiába töltöttünk itt néhány hónapot, még mindig nem ismerjük eléggé ezt a helyet, az embereket, a viszonyokat, az igényeket és mélyebb síkú kapcsolódás nélkül mi is csak egy terv maradunk a Magdolna negyed életében.

Ekkor indítottunk el a micromagdolna névre keresztelt vágygyűjtés kísérletünket, azzal a céllal, hogy közvetlenül és függetlenül tapasztaljuk meg és gyűjtsük össze a negyedhez minden szinten kapcsolódó emberek rövidtávú, de akár messzire tekintő vágyait, igényeit. Ez az írás ezt az időszakot elemzi, belehelyezve a helyet és az időt egy szélesebb nézőpontba, közben tapasztalatokat, állításokat foglalva meg a szociális városrehabilitációhoz való kapcsolódásunkról.

Használati útmutató:

A füzet két történeti szálon olvasható. A micromagdolna vágygyűjtés története a fekete betűs szövegek egymás utáni olvasásával áll össze, emellett a **zölden jelölt írások** folyamatos városfejlődési, városrehabilitációs magyarázatot, háttérrel biztosítanak, segítve a közösségi kísérletünk időben és térben való elhelyezését.

Budapest VIII., Józsefváros, Magdolna negyed

Mikor először próbáltuk elhelyezni a Magdolna negyedet Budapest vaktérképén, meglepődtünk, mennyire a város közepén fekszik. A városnegyed történelmébe belepillantva, sokszor tűnik úgy, mintha ez a helyzet nem pozitívan befolyásolta volna az eseményeket, sőt, mintha a terület egy városszéle szerepben rekedt volna.

A 19. század első évtizedeiben már beépült városrész volt, zömében földszintes, kétszintes épületekkel. A század végén, a városegyesítés után, a Közmunkatanács - az extenzív városfejlődés elleni lépésként - egy sor olyan intézkedést hozott, ami a századfordulóra ezen a területen is jelentősen megnövelte az addigi laksűrűséget, az egy épületre jutó lakásszámot.¹ Hiába az átfogó elképzelés, Középső-Józsefvárosban - a gyenge konjunktúra miatt - a domináns többemeletes, körfolyosós bérház csak vegyesen, a korábbi típusokkal kiegészülve tudott létrejönni. Ez a heterogén utcakép, a változó épületmagasság azóta is fő építészeti jellemzője maradt.

---

¹ Ladányi János: Gondolatok a Középső-Józsefváros rehabilitációjának társadalmi összefüggéseiről, Tér és Társadalom 6. évf. 1992/3-4. 75-88. p.

A VIII., IX. kerületek külső szélein elhelyezkedő területeken megragadt az az alacsony műszaki színvonalú, főleg kislakásos bérházstruktúra, ahol már a századforduló óta folyamatosan megtalálhatóak voltak Budapest elhanyagolt slum területei.

A slumösödés fogalmával először a Chicagói Iskola foglalkozott a 20. század elején.² Az iskola kutatói - akkoriban egyedülálló módon - nemcsak elméleti kérdésként foglalkoztak a felmerült problémákkal, hanem a gyakorlatban, közvetlenül megjelenésük helyén kutatták, modellezték a jelenségeket. A nagyvárosok szerkezetének leírására a 20. század elején több modell is született, amelyekre ma, mint a klasszikus térszerkezeti modellekre hivatkoznak. Robert Ezra Park, az iskola emblematikus alakja, a városi természetes övezetek koncepciójában (1929) a slumosodást, mint öngerjesztő folyamatot jellemzi, melynek kiindulási eleme az egyén érdekhányából, korlátolt anyagi lehetőségiből, illetve - központi városi, politikai stratégiák okán - olyan fizikai épületállomány-romlás következik be, amely a lakosság negatív irányú kicserélődését hozza magával.

---

² Wayne G. Lutters Mark S. Ackerman: An Introduction to the Chicago School of Sociology; Interval Research Proprietary, 1996.

Az első világháborút követően, az elcsatolt területekről Budapestre érkező hatalmas tömegek miatt a lakóösszetétel homogénebbé vált, a körfolyosós bérházakban az utcai és udvari lakások közötti státuskülönbség csökkenni kezdett. A korábban itt lakó kissé magasabb társadalmi helyzetű csoportok Budapest fejlettebb városrészeibe vagy családi házas városszéli területekre költöztek, a fővárosban új életet kereső szegényebb rétegek pedig a bérházak kevésbé értékes udvari lakásaiban kerestek lakóhelyet, így a városrész szociális hanyatlása már a '30-as évek második felében elindult.

A '40-es években az államosított, társbérletesítéssel leválasztott, de karbantartás, felújítás hiánya miatt elhanyagolt lakások még fokozottabb ütemben csökkentették a belvárosi területek városban elfoglalt értékét. Ennek az időszaknak fontos indukáló jellemzője volt a központilag irányított lakás-karbantartás (HKI, IKV), amely - a rekonstrukciós ígéreték évtizedekre való elhúzódásával - ellehetetlenítette a belső-pesti bérház állomány állagvédelmét. Ehelyett a kerületben kísérletileg megindult lakótelepi építkezések vonzották a vidékről érkező, alacsony társadalmi helyzetű, többségében roma munkakeresőket.

A rendszerváltás előtti évtizedben, ezt tetézte, olyan folyamatok kezdődtek el, amelyek alapvetően változtatták meg Budapest társadalomszerkezetét és amelyet a kezdeti poszt-kommunista átmeneti környezet egyre jobban megerősített: a lakásállomány romlása, az eleve kedvezőtlen lakásstruktúra, a komfort nélküli lakások magas aránya miatt a korábban jellemző polgári lakóterületeken egyértelmű slum képződési tendenciák indultak.³

A leromlott bérházak területeken kialakulóban volt egy egyre inkább homogén, nagy kiterjedésű, cigány népességet fokozatosan magába záró gettósodó zóna, ami a '90-es években rendkívüli növekedésnek indult.

---

³ Ladányi János-Virág Tünde: A szociális és etnikai alapú lakóhelyi szegregáció változó formái Magyarországon a piacgazdaság átmeneti időszakában, Kritika - kritikaonline.hu, 2009.július-augusztus

Első kapcsolódások a Magdolna negyeddel

2012. szeptemberében a BME Építészeti Doktori Iskola egyik alkotó csapata csoportos kutatásuk helyszínéül a józsefvárosi Magdolna negyedet választotta. A csapat tagja Brósz Csaba, Borsos Melinda (2013. tavaszától), Dimitrijevic Tijana, Kukucska Gergő és Szabó Dávid volt. Az ősztől következő nyárig tartó időszakban bepillanthattunk a Magdolna negyedben aktuálisan zajló szociális városrehabilitációs folyamatokba és közvetlen kapcsolatba kerültünk az 1997. óta a kerületi önkormányzat megbízásából tevékenykedő józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt., a Rév8 vezetőjével, Alföldi György várostervezővel és munkatársaival. Az épp aktuális szociális városrehabilitációhoz kapcsolódva valódi építész tervezői munkában vehettünk részt: a Magdolna negyedben négy szociális szolgáltató helyiség belső kialakításában segíthettünk. A helyiségek programja a megrekedt állapotok előremozdítását tűzte ki célul, reagálva a negyedben élő emberek, családok halmozottan hátrányos helyzetére. A négy funkció: szociális mosoda, családfejlesztő és intenzív családgondozó, szomszédsági információs és szolgáltató központ és kirekesztett nők klubja. A helyiségek tervezési folyamatába aktívan kapcsolódhattak be a későbbi használók, szociális segítők, csoportok, akikkel így közvetlen kapcsolat alakulhatott ki.

A későbbi micromagdolna történetében ez egy fontos elem volt, hiszen itt talákoztunk először gyakorlatban közösségi bevonáson alapuló tervezéssel, amely kiindulási alapja volt minden későbbi céljainknak, tevékenységünknek.

A tervezéshez kapcsolódó közösségbevonás és az ideiglenes használatok lehetősége ebben a magdolna negyedbeli helyzetben viszont erősen behatároltnak mutatkozott. Fő okát abban láttuk, hogy a tervezésnél formálisan mi is beálltunk a helyi intézményrendszer rendje és merev keretei közé, ami nem segítette az alternatív megoldásokat, ad hoc lépéseket. Tavasszal kezdődött egy még kötöttebb kapcsolatú együttműködés az üzemeltetőkkel, vagyonkezelő céggel és szakági tervezőkkel, a kommunikáció nehézkesnek bizonyult.

Az elkészült kiviteli tervek végül hosszú ideig a fiókban vártak a megvalósulásra: az építés csak a következő nyáron, másfél év múlva vette kezdetét. Ekkor fedeztünk fel olyan időbeli és térbeli hézagokat, átmeneti üresedéseket az MNP folyamatában, amiről úgy gondoltuk, hogy feltétlenül kihasználandók. A számottevő üresen álló földszinti helyiség, használaton kívüli foghíj telek, üres udvarok: ideális ideiglenes terek egy-egy közösségi használat számára.

Eközben, egy tanulmányút keretében meglátogattunk több, a negyed szempontjából is érdekes, szociális, közösségi kezdeményezést Berlinben, melyek megerősítettek bennünket abban, hogy az alulról jövő ideiglenes használat és a felülről érkező városmegújítási törekvések csak úgy lehetnek sikeresek, ha egymást figyelmbe véve, egymást kiegészítve vannak jelen a rehabilitáció folyamatában.

A 2013. nyarán szervezett magdolna nyári műhely ezt a független, de együttműködő szerepet keresgélte: az akkor még nem megépült családsegítő iroda üresen álló földszinti helyiségét - a Rév8. munkatársainak hathatós segítségével - ideiglenesen kölcsön vettük és egy egyhetes asztalkészítő alkotótábort rendeztünk fiatal építészhallgatókkal, helyi munkanélküli asztalosmester segítségével. A 7 nap intenzív otthont, beszélgetés a helyiekkel, ebédelés a Női Klubban⁴, a városrész mindennapi szintű használata jelentősebb szintre helyezte mindannyiunk eddigi kapcsolódását a VIII. kerülettel.

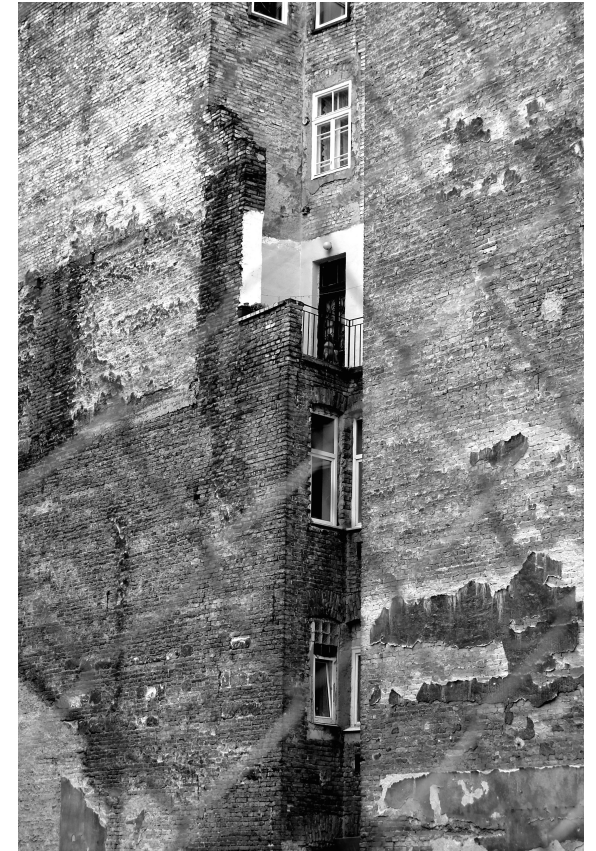
⁴ Csapó Emma mentor által vezetett Kirekesztett Nők Klubja (Kiút Veled Egyesület, Önkéntes Segítségnyújtás a Prostitúció Nélküli Világért), helyszín: VIII., Kesztyűgyár

Hogyan alakíthatunk sima városrehabilitációból szociális városrehabilitációt?

Az alábbi leegyszerűsített recepttel definiálom a városmegújítási stratégiák közötti különbségeket, elhelyezve ezeket időben és térben, bemutatva a változások mozgatóit, hazai folyamatokra levetítve.

1. Végy egy sima városrehabilitációt! Vagy nevezzünk rekonstrukciónak!

Miért van szükség rehabilitációra? A válasz építészeti és társadalmi rétegeket egyaránt érint: a hátrányos társadalmi helyzet és a környezet leromlása között szoros kapcsolat áll fenn. Így volt ez mintaszerűen a II. világháborút követően azokban a kelet-európai országokban, ahol a lepusztult városrészek felújítására a központi irányítás nem fordított elegendő figyelmet és anyagi támogatást, helyette a politikai ideológiához közelebb álló lakótelep-építésre, intenzív városbővítésre koncentrált.

Az 1970–80-as években több nyugati-európai nagyvárosban felismerték azt a ma már egyértelmű jelenséget, hogy a városrészek leromlása a város spontán változásának, fejlődésének egy szükségszerű állomása, amelyet nagymértékű szub- és dezurbanizációs folyamatok alakítanak.⁵ A városokban kialakult romlást, slumosodási folyamatot viszont csak egy központi beavatkozás állíthat meg.

A városrehabilitáció tág értelemben vett jelentése e fent említett, a várospusztulás lassítására, csökkentésére, megszüntetésére irányuló városvezetői törekvés, melynek különböző módjai léteznek:

„kemény” rehabilitáció (rekonstrukció) - egy városrész, háztömb egészét vagy túlnyomó részét lebontják és új, korszerű épületekkel keltik új életre

„enyhe” rehabilitáció - ugyanezen folyamat, az épületek részleges vagy teljes szerkezetének megtartásával

Ebben a két esetben egy lerobbant, rekonstrukcióra kijelölt városrész megújítása - az ottani építészeti értékek és alacsony társadalmi státuszú csoportok nyugtalanító koncentrációja miatt - többnyire rekonstrukció hatásaként beinduló dzsentrifikációval történik.

---

⁵ Tomay Kyra : Slumosodás és városrehabilitáció Budapesten Tér és Társadalom 20. évf. 2006/1. 93-107. p.

2. Add hozzá a hiányérzeteket!

A város nem kizárólag épületek, műszaki állapotok szövedéke, hanem állandó változásban lévő társadalmi reflexiók rendszere, így a csupán fizikai környezetre koncentráló városfelújítások, bontások jelentősen hatnak a városrész meglévő társadalmi összetételére. Egy-egy presztíznövelő, gyors lakosságcserével, dzsentrifikálódással megvalósult városmegújítói intézkedés vagy a piac tudatos beavatkozása egyaránt a hátrányos társadalmi rétegek kényszerű elvándorlásához vezetnek.

Komplex strukturális és területi kezelések hiánya miatt a társadalmi problémák a még kevesebb lehetőséget felmutatni bíró városszéle területeken vagy agglomeráción túli aprófalvakban mutatkozik meg, ahol a munkalehetőség hiányában az elvándorló réteg elviselhetetlen és visszafordíthatatlan mélyszegénységbe kerülhet. Ehhez még hozzáadódik, hogy a zömében cigány etnikummal rendelkező menekülők a falvakban is szegregált állapotban élnek tovább.

Ezenfelül, az országos változásra fókuszálva, a térbeli hátrányok olyan súlyos változata van kialakulófélben, amely már nemcsak az aprófalvakat, hanem - elsősorban az ország keleti, északkeleti és délnyugati peremén - az egyes kisebb városokat is hátrányosan érint.

Ily módon az itt található gettósodó települések többsége egyre inkább összefüggő területet, gettósodó térséget alkot.⁶

Budapesten a '90-es években felerősödő tarthatatlan negatív irányú folyamat okozta problémákat a mégcsak rövid ideje tulajdonossá váló önkormányzatok igyekeztek kézbe venni. A Józsefvárosban elsőként a Corvin mozi - Fűvészkert közötti - a már a '80-as évek közepén, a VÁTI által fémjelzett Zöld Sétány projekt címen, kevés bontással, értékmegtartással megálmodott - terület került sorra.

Az 1999-ben indult új, Corvin Sétány elnevezésű projekt kiemelkedő szerepet játszott a hely felértékelődésében, a későbbi rehabilitációk előkészítésében, de a nagymértékű bontással, értékmegtartás helyett inkább új arculat kialakításával járó városrész-rehabilitáció következtében a területen élő szegény és cigány lakosság jelentős részének kiszorítása vált valóságossá.

---

⁶ Ladányi János-Virág Tünde: A szociális és etnikai alapú lakóhelyi szegregáció változó formái Magyarországon a piacgazdaság átmeneti időszakában, Kritika - kritikaonline.hu, 2009.július-augusztus

A Ferencvárosban, szinte ugyanebben az időszakban, hasonlóan zajló, új identitást adó megújítási törekvésekkel együtt, igen hatékonyan közreműködtek abban, hogy a pesti városközpont körül elhelyezkedő nagy kiterjedésű etnikai gettó homogenitása jelentős mértékben csökkenjen.

Az így széttöredezett gettókból élők száma, a jelentős belső vándorlás miatt viszont nem csökkent, ehelyett egy kisebb területen, de sokkal sűrűbben élt tovább, erősítve a társadalmi és etnikai csoportok közötti, korábban is jelentős elkülönülését Budapesten.

Első év, összegzés

2013. júniusában, mint évvégi szinopszis, az éves alkotási folyamatunk főbb állomásait egy grafikus kutatási naplóban összegeztük. A eseményeket négy kategóriára osztottuk - hely, előképek, tervezés folyamata, közösségi kapcsolatok - értékelve ezek jelentőségét az egész éves munka szempontjából. Az így kapott kutatási-tervezési grafikon egyrészt rendszerbe helyezte az év eseményeit, másrészt megmutatta a két félévnyi munka (tervezés illetve kutatás) változó dinamikáját. A nem egyenletes hatékonyságot, eredményességet mutató lendület abból következhetett, hogy a négy helyiség sokrésztevős megvalósulási folyamata túl sok szereplőre esett szét, melyek egymástól teljesen eltérő intenzitással befolyásolták a munkát.

Emellett a mi szerepünk sem volt egyértelmű: egyfelől mint a Doktori Iskola független kutatói voltunk jelen, másfelől pedig mint az Önkormányzattal együttműködő tervezők vettünk részt a projektben, de ez a hivatali szerep sem volt tisztázott a résztvevők előtt.

Azt tapasztaltuk, hogy egy ilyen összetett lefolyású, nem klasszikus építészeti szituációban, a szerepkörök, hatáskörök és kötelezettségek minden résztvevő előtti tisztázása szükséges, hogy az egyébként is sokszor kiszámíthatatlan lépések számát csökkenteni tudjuk.

A független hallgatói státusz viszont kifejezetten előnyt jelentett a kutatásnál, a helyszín és az ott lakók megismerésénél. A tervezési folyamat során tapasztalt, - az önkormányzat világából érkező - merev, formális keretek viszont nem adtak lehetőséget a valódi szintű és minőségű közösségbevonásra, ideiglenes használatokra, spontán beavatkozásokra.

Ennek hiányát érezve és valamennyire független kísérletezésre vágyva, 2013. őszén ismét a Magdolna negyedben folytattuk a Doktori Iskola következő évét, ekkor már csak ketten maradván: Dimitrijevic Tijana és én.

3. Alkoss szociális városrehabilitációt!

A hetvenes évekig többségében fizikai síkon működő „kemény” rehabilitáció volt jelen a nyugat-európai nagyvárosokban is, a meglévő épületállományra érzékenyebb „enyhe” rehabilitáció csak a nyolcvanas évektől indult el. A kilencvenes évek kezdetén azonban újabb változás figyelhető meg a nemzetközi irányzatokban: a valóban leromlott, szegregált területeken a társadalmi struktúra részleges átalakításával, alacsony szintre mérsékelt lakosságcserével igyekeznek segíteni. Ebben az esetben - a kijelölt terület hosszabb távú stabilitását erősítve - a társadalmi heterogenitás megteremtése az elsődleges cél.⁷

A fenntartható városfejlődés elméletét az európai szakirodalom összefoglalóan regeneráció néven jegyezi.

---

⁷ Városkutatás Kft.: A szociális városrehabilitáció: koncepció, eszközrendszer és modellkísérletek. Budapest, 2004.

A városregeneráció lényegében olyan átfogó és integrált szemléletmód és beavatkozás, amelynek célja a városi problémák megoldása és a fejleszteni kívánt terület gazdasági, fizikai, társadalmi és környezeti feltételeinek tartós javítása.⁸

Európában, a társadalmi fenntarthatóság gondolata elsőként a Brundtland Reportban (1987) jelent meg.⁹ A világ nagy problémáit elemző jelentés rámutatott a fejlődő országokban érzékelhető, kezelhetetlen városnövekedési folyamatokra, az állandóan növekvő lakóhelyi igényekre, a koncentrált városfejlődés problémáira, köztük a városi szegénység okozta gondokra. A jelentés javaslatot tett, miszerint „gazdasági növekedés új korszakára van szükség, amely erőteljes, de társadalmilag és környezetileg fenntartható” kell, hogy legyen.

---

⁸ Egedy Tamás definíciója, Egedy Tamás: A városrehabilitáció és a bérlakásprogramok hatása a lakásmobilitásra és a társadalom mozgásfolyamataira, 2005. 3p.

⁹ Kovács Zoltán-Szirmai Viktória: Városrehabilitáció beavatkozások és a térbeli társadalmi kirekesztés: a társadalmilag fenntartható városfejlődés budapesti lehetőségei, Tér és Társadalom 20. évf. 2006/1-19.p.

A társadalmi fenntarthatósági gondolatot az ENSZ Környezet és Fejlődés Világkonferenciája (Rio de Janeiro, 1992)¹⁰ tette általánosan elfogadott törekvéssé.

A konferencia legnagyobb jelentőségét az adja, hogy rámutatott a globális szintű közös stratégia, közös jövőkép kialakításának a fontosságára, emellett felvetette a jövő nemzedék érdekeinek szükséges képviselőjének gondolatát is.

Az Európai Unióban az ezredforduló után sorra indultak olyan törekvések, melyek ezt a folyamatot élővé és meghatározó iránnyá erősítették.

.2001: Az Európai Parlament és a Tanács 1411/2001/EK határozata (2001. június 27.)¹¹ a fenntartható városfejlesztést elősegítő együttműködés közösségi keretrendszeréről

---

¹⁰ Nemzetközi Együttműködés a fenntartható fejlődés jegyében és az Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiája, 2002., itt: a fenntartható fejlődés fogalma: "a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket"

¹¹ együttműködés közösségi keretrendszeréről: ekk; ekk létrehozása abból a célból, hogy pénzügyi és technikai támogatást nyújtson a városok önkormányzatainak, hogy ösztönözzék a helyi közösségi tevékenységeket, projekteket, programokat, forrás: www.eur-lex.europa.eu

.2006: Bristoli Megállapodás¹², a fenntartható közösség nyolc jellemzőjének meghatározása: "aktív, befogadó és biztonságos, jól irányított, jól összekapcsolt, jól ellátott, a környezetvédelem szempontjából nézve érzékeny, jól fejlődő, jól megtervezett és megépített, mindenki előtt igazságos"

.2007: Lipcsei Charta¹³: "minél jobban stabilizáljuk gazdaságilag és integráljuk társadalmilag a leromlott területeket, korszerűsítjük fizikai környezetünket és közlekedési infrastruktúrájukat, annál jobb esélye van annak, hogy városaink hosszú távon is a társadalmi fejlődés, a gazdasági növekedés és az innováció színterei maradjanak".

---

¹² A 2005. december 6–7-i „Bristoli Megállapodás” (informális miniszteri találkozó a „fenntartható közösségekről”) jóváhagyta az EU brit elnökségének kezdeményezését gondolatok kialakítására és szimpózium szervezésére a negyedek és a minőségi életet élő közösségek („sustainable communities”) projektjeinek sikeres végrehajtásához, forrás: www.eur-lex.europa.eu összefoglaló, Brüsszel, 13.7.2006, COM(2006) 385

¹³ Lipcse, 2007. május 24-25, az európai városok kihívásainak és esélyeinek, valamint eltérő történelmi, gazdasági, társadalmi és környezeti háttérnek tudatában a tagállamok városfejlesztésért felelős miniszterei közös városfejlesztés-politikai elvekben és stratégiákban állapodtak meg, forrás: www.eur-lex.europa.eu

.2010: Toledói Nyilatkozat¹⁴: cél a bőséges számú várospolitikák ösztönzése olyan átfogó városi módszerekkel, amelyek a szükséges mértékben foglalkoznak a város fizikai kiterjedésével; a meglévő építményekben és az épített környezetben megnyilvánuló integrált városfejlesztés mellett vállalt kötelezettségeket pedig az új városfejlesztések fenntartható, integrált növekedési modelljével vegyítik.

---

¹⁴ Toledo, 2010. június 22., Városfejlesztésekért felelős miniszterek informális találkozója Toledóban, Nyilatkozat. forrás: www.fomento.es

Elindul a micromagdolna - fogadd örökbe a vágyakat!

2013. ősz: a nyári asztalépítő workshop sikere, az intenzív jelenléttel sokkal közelebről megismert utcák, helyek a következő doktori félév elején erős elhatározást generáltak bennünk: mi ketten szeretnénk itt folytatni a kutatásunkat a következő évben is. Az elmúlt egy év alatt, a Magdolna Negyed Programban való aktív részvétel során, nagyon sok rétegét, összefüggéseit fedeztük fel a negyednek; de hajtott minket a kíváncsiság: vajon függetlenül az önkormányzattól mennyire tudunk közelebb kerülni az emberekhez, mennyire tudunk elindítani velük együtt valami kisléptékűt, számukra hasznosat.

Ebben a célkitűzésünkben erős lelki támogatást kaptunk Alföldi Györgytől, így belevágtunk.

Az első kitűzött célunkat meg is fogalmazzuk: miután ténylegesen nyilvánvalóvá vált, hogy a megtervezett 4 szociális szolgáltató helyiség megvalósulása 1-1.5 évet csúszni fog, és ebben a hosszú holt időben üresen állnak majd, úgy gondoltuk, hasznos lenne helyzetbe hozni őket, megismertetni a helyiekkel, hogy a későbbi nyitásuk idejére már nyitottabb kapcsolat jöjjön létre a használókkal.

Kijelöltük az egyik üres helyiséget a 4 közül, a Dobozi 23. sz. alattit, amit nyáron már megismertünk az asztalkészítő workshop folyamán.

Azt terveztük, szervezünk ide egy gyermekrajz kiállítást, ahová eljön majd sok helyi család. Az első kitűzött célunk tehát nem tűnt nehezen megvalósíthatónak, csupán szeretnénk volna egy apró, független esemény folytán közelebbi kapcsolatba kerülni a lakossággal. A nyár folyamán megismerkedtünk Csámpai Rozi, roma festőművésszel, akinél a Mátyás téri Kesztyűgyárban tartott mindennapos gyerekrajz foglalkozásain néhányszor részt vettünk.

Úgy gondoltuk, itt az alkalom, hogy az ideiglenesen nem használt földszinti helyiségben új bemutató felületet adjunk az itt készült témérdek gyerekrajznak a Kesztyűgyáron kívül, mintegy kiterjesztve a Kesztyűgyárat a negyed más területére is.

Októberben és novemberben többször meglátogattuk Csámpai Rozi rajzóráit, mindig hihetetlenül erős bepillantásokkal gazdagodva jöttünk el. Amikor felvetettük az ötletünket, miszerint szívesen segítenénk Neki és a gyerekcsapatnak, meglepetésünkre határozott visszautasítást kaptunk. Éppen november végére készült egy általa szervezett kesztyűgyári gyerekrajz kiállításra, és ennek helyszínén nem szeretett volna módosítani, hiszen a Kesztyűgyár egy megszokott hely a gyerekek és családok számára.

A kiállítás nagyon jó hangulatban lezajlott, mi is ott voltunk és azt láttuk, ténylegesen megmozgatja, bevonzza az ott alkotó gyerekek hozzátartozóit, akik igazán büszkék a gyermekeikre. Egy rajzkiállítás közösség-összehozó hatása valóban erős, de ebből az apró történetből kiszűrve világossá vált számunkra, hogy hiába a jószándékunk, ez a mi saját, kívülről érkező vágyunk volt, amihez a néhány találkozás alatt kialakult kapcsolatunk és a minimális bizalom nem volt elegendő, hogy megvalósuljon.

Mint építészeknek, vannak vízióink, de a negyeden kívülről nehéz a valós igényeket meglátni, felfedezni. Feltettük a kérdést önmagunknak, mit tehet itt egy építész? Mit tehet egy szociálisan hátrányos helyen, ahol nehéz átlátni a viszonyokat és egyéni sorsokat, de ahol lehetne segíteni?

Többször végigjártuk újra és újra a negyedet, összegyűjve a földszinti helyiségek jelenlegi használati funkcióit, az üres helyek és foghíjak listáját.

Egy ilyen helyszíni séta és egy felfedezett belgrádi példa teljesen átformálta a gondolatainkat. A Mátyás téren egy alig észrevehető kis galériára, a Gallery8-ra bukkantunk, melyet néhány lelkes fiatal, a roma művészet iránt elkötelezett ember működtet, megbújva egy piciny portál mögött.

Az első beszélgetésünkön kiderült, a művészet bemutatása mellett azért is dolgoznak, szerveznek, hogy kapcsolatot teremtsenek helyiekkel az itt bemutatott nemzetközileg is elismert kiállítások, programok segítségével, de sajnos addig ők sem sok sikerrel. A velük való kapcsolatunk később tényleges egymást segítő viszonyná vált, amely a mai napig élő és meghatározó.

A Belgrádban felfedezett projekt neve: Urban Incubator Belgrad, amit decemberben, egy rövid tanulmányút alatt tüzetesebben is megismerhettünk. Az UIB több kisebb projektből áll, amelyek azt a kérdést vizsgálják, hogyan lehetne emberléptékű kezdeményezésekkel, művészet, építészet segítségével, a lakók bevonásával javítani egy hasonlóan elhanyagolt nagyvárosi területen, mint a belgrádi Savamala.¹⁵ Az ezekből hozzánk közel álló projekt a Nextsavamala¹⁶ volt, amely célul tűzte ki, hogy összegyűjti az emberek - ottlakók, építészek, művészek, fiatalok - igényeit, hogy milyen Savamala-t képzelnek el 2050-ben. Az UIB-et a Goethe Intézet támogatja, olyan csoportokkal együttműködve, mint a zürichi ETH, a hamburgi Művészeti Egyetem, a berlini Raumlabor, a belgrádi Építészkar.

---

¹⁵ forrás: <http://www.goethe.de/ins/cs/bel/prj/uic/enindex.htm>, 2015.06.12.

¹⁶ forrás: www.nextsavamala.net, 2015.06.12.

Ezek az események, impulzusok hatására kezdett világossá válni az az eszköz, amivel közelebb kerülhetünk az ittlakók valós igényeihez: 2013. decemberében elkezdük a *micromagdolna* vágygyűjtő kísérletünket, melynek kiindulási célja volt a helyi igények, közeli és távoli vágyak összegyűjtése, felszínre hozása, azt remélve, hogy ezzel láthatóvá válhatnak a hely rejtett pozitív energiái, elfeledtetve a régóta beégett negatív megbélyegzést. És abban bízva, hogy az így összegyűjtött, bennrekedt kívánságok megálmodásánál, mint építészek konkrét segítséget nyújthatunk majd. A módszer alapja a személyes kapcsolatfelvétel volt, az internetes és utcára kihelyezett gyűjtődobozok helyett (amely a belgrádi projekteken viszont hatékonyan működött), hiszen volt már annyi tapasztalatunk a helyről, hogy kizárólag így tudunk bizalommal kapcsolódni az ittlakókhoz.

A vágyakat, Erdőssy Sándor szociológussal egyeztetve, egy könnyen érthető módszerrel gyűjtöttük: boltokba, műhelyekbe, intézményekbe, civil csoportokhoz kopogtattunk és egy közeli üres földszinti helyiségre, foghíjtelekre mutatva kérdeztük az embereket, mit látnának ott szívesen, milyen funkcióval töltenék be azt a helyet, mi az ami hiányzik a Magdolna Negyed mindennapjaiból. A vágyak rögzítése a papírra írás mellett mindig rajzosan is történt, amely egyrészt megkönnyítette és sokszor feloldotta a kommunikációt, másrészt magunknak is rögzíthettük így a vágygal kapcsolatos első benyomásainkat.

Az összegyűjtött vágyakat elemztük, csoportosítottuk, majd képeslap formájában építészeti nyelvre lefordítva, rajzos jelek, piktogramok segítségével rögzítettük, megjelölve rajta a vágy lehetséges jövőbeli helyét és magát az álmodót.

A kísérletünk első vágygyűjtő akcióinál tartottunk attól, hogy a kinyilatkozott álmok talán túl személyesek, egyéni érdekhez tartozók lesznek, de szinte kivétel nélkül olyan vágyakkal találkoztunk, amely közösségi célokat, szomszédsági összetartozást, önsegítő folyamatok beindítását szerették volna támogatni, amely így hatalmas lendületet nyújtott nekünk a továbblépéshez.

Magdolna Negyed Program tíz éve (2005-2015) és a jelen

2001. után, a fenti nyugat-európai folyamatokat is követve, itthon is megjelent az a cél, hogy a piaci orientációjú városrehabilitációs programokat az ún. szociális városrehabilitáció eszközrendszerével kell kiegészíteni, amely a komplex jellegű rehabilitációs problémákra komplex válaszokat ad közösségi pénzekből úgy, hogy az ne vezessen a városrész lakosságának teljes kicserélődéséhez. Budapest támogatta az elképzelést és a Fővárosi Közgyűlés 2005. januárjában döntést hozott a budapesti városrehabilitációs programon belül az úgynevezett „szociális városrehabilitációs” modellkísérletek elindításáról (Magdolna Negyedben, a kőbányai Bihari úton és az Illatos úti Dzsumbuj területén).

A RÉV8 hathatós segítségével megvalósuló Magdolna Negyed Projektek (I, II, III), pozitív példái egy új hozzáállásnak, melyek alapjai a ma egyre inkább teret nyerő városfejlesztési, regenerációs gondolkodásnak.

Tíz év telt el, a hely fizikailag és társadalmilag is sokat fejlődött. De több önkormányzati bérlakás és lakóépületek korszerűsítése, közterek, utcák felújítása, a Kesztyűgyár újjászületése, új sportközpont és piac építése, és temérdek szociális felzárkóztató program létrejötte mellett is a hely még ma is túl sokszor kap negatív megbélyegzést a Magdolna Negyeden kívülről. A hírek az itt ténylegesen halmozottan jelenlévő droghasználatról, bűnözésről és prostitúcióról szólnak, még mindig negatív szegregátumként, zárványként determinálva a negyedet.

Ezzel párhuzamosan a nem látványos változások: az egyre több spontán megjelenő fiatal segítő, elemző, kritikus civil csoportok és helyek (Auróra, Gólya Községi Ház és Szövetkezeti Presszó, Kesztyűgyár - Csámpai Rozi festőműhely, Közélet Iskolája Alapítvány, Pneuma Szöv. - Mókus Maxi, Uccu Roma Informális Alapítvány, Gallery8 és mi magunk...¹⁷) úgy tűnik képesek áttörni a negatív izoláció határait és ezzel egy új szemléletet, városfelfogást indítva el a fiatal, egyre többször más kerületekből érdeklődő, érkező városlakókban.

---

¹⁷ Az Ideális Megteremtői c. kiállítás résztvevői a Gallery8 roma művészeti kiállítótérben, megnyitó: 2014.12.12., kurátor: Marschall Livia, konzulens: Junghaus Tímea, design: Varga Piroska és a MICROmagdolna

„Az egyre több helyi közösségi-civil kezdeményezések sora bizonyítja, hogy egy értékmentő, kritikusan gondolkodó és aktív civil közösség van kialakulóban, melynek tagjai – akár művészeti, akár társadalomtudományos eszközökkel – a lakosság bevonásával reflektálnak lokális problémákra, és közvetve-közvetlenül formálják a kerület hibrid identitását. Tevékenységükre, mint az „idealitás” intenzív művelésére tekintünk, s fontosnak tartjuk, hogy a szó elvont eszményiségével szemben, az általuk megteremtett idealitás „nem a jövőben szunnyadozik”, hanem itt és most zajlik, konkrét cselekedetekben, emberi gesztusokban nyilvánul meg.”¹⁸

Ez a változás egyre több fórumon veti fel a dzsentrifikáció folyamatának megjelenését a Magdolna Negyedben, hasonlóan a IX. és VI. kerületben végbement változásokhoz, de szeretnék bízni benne, hogy ez itt és most nem ugyanaz a körülmény. A tíz év alatt, lassú lépésekkel megtett, önmagától elinduló, spontán kezdeményezések alapja egy olyan erős értékmentő attitűd, amely remélhetőleg a városnegyedet nem beruházási, piaci érték szerint határozza meg, hanem ehelyett a sajátos kultúrális értékeire fókuszálva, a lakossággal szorosan összekapcsolódva, az együttes helyi értékek megtartására törekszik.

---

¹⁸ részlet Az Idealitás Megteremtői c. kiállítás bevezető ismertetőjéből, forrás: <http://gallery8.org/hu/news/2/60/az-idealitas-megteremtoi>, 2015.06.12.

micromagdolna műhely és hogyan tovább

Egy év intenzív vágygyűjtő munka után megismertek minket az utcán, a folyamat elején óhajtott bizalmi szintet több irányból is elértük. A gyűjtés folyamán a micromagdolna kiterjedt méretű kapcsolati hálóra tett szert, mely folyamatosan bővül; ezzel a tőkével indított akcióink már sokkal eredményesebbek lettek.

A feldolgozott és rendszerezett vágyak örökbefogadása lett a következő lépésünk, ami azt jelentette, hogy egy-egy kiválasztott közösség álmait valóságos építészeti tervvé formáljuk. Ezekkel az építészeti szinten megfogalmazott víziókkal reálisabbnak gondoltuk a megvalósulás lehetőségét, egy füzetben összesítve pedig, úgy reméltük, együttesen hatást gyakorolhatunk a jövőbeli városrehabilitációs programok konkrét kitűzött lépéseire.

Ezeket a vágyakat mi magunk is tervekké varázsolhattunk volna, de kulcsfontosságúnak gondoltuk, hogy fiatal építészhallgatók is megismerkedjen ezzel az attitűddel, a segítő szándékú, szociálisan nyitott közösségi tervezéssel, ezért 2014. nyarán *micromagdolna műhely* néven helyi közösségekkel való együttműködésen alapuló alkotóhetet szerveztünk a BME építészhallgatói számára, a Magdolna Negyed Programon belül megpályázott projektalap anyagi támogatás segítségével, a Rév8 támogatásával.

A műhelyt minimális csatornákon hirdettük, mert biztosak voltunk benne, hogy nagy tömeggel nem tudunk volna közösségekhez kapcsolódni, ezért végül 16 hallgatóval kezdtük meg a nagyvárosi közösségi tervezést. A begyűjtött, rendszerezett vágyakból kiválasztottuk négy közösség egy-egy álmát és ezek továbbtervezésére hívtuk a hallgatókat. A 16 építészjelölt 4 csapatba állt össze és a 4 helyi közösséggel együtt 1 hétig közösen továbbtervezte az álmokat.

A tervek: (1) egy közös konyhakert a Női Klubnak, (2) a közös udvar újragondolása a Kálvária téri Közösségi Pszichiátrián, (3) fürdőház + fodrász + fotós: szociálisan segítő hely egy üres földszinti helyiségben Csámpai Rozi festőművész álma alapján, (4) a játszó udvar funkcionális átrendezése a helyi Koszorú utcai óvoda számára.

A tervekből egy kiállítást rendeztünk a vágygyűjtés során megismert Múterem kávézó tulajdonosa segítségével, és meglepően sok helyi érdeklődő jött el. A nyári otthontól és az egész éves vágygyűjtő kísérletről egy füzet is született.

Utóélet: a közösségi tervezés legfőbb eredménye a közösségekkel való együttgondolkodásának stafétaként történő továbbadása, és közvetlenül a műhely után még volt remény a tervezés folytatására és a megvalósításra.

Az ősz folyamán, a Rév8 ismételt segítségével, próbáltuk a nyáron elindult tervezést a megvalósítás felé terelni, támogatási pályázatokat keresve a közösségeknek. De a kommunikáció több helyen egyre jobban megrekedt, a közösségek többszöri megkeresésre sem reagáltak, segítségünk sikertelenné vált. Próbáltuk elemezni önmagunkat és a helyzetet, hogy választ kaphassunk a miértekre.

A műhely sikeres volt, néhány hallgatóval kialakult kapcsolat kifejezetten intenzív maradt. A nyár elteltével viszont a közösségekkel való személyes találkozókra heteken keresztül nem volt lehetőségünk. Hogy a továbblépésekben segíteni tudjunk, igyekeztünk telefonon és emailben kapcsolatot tartani velük, de ezek nem vezettek eredményre.

Be kellett látnunk, hogy egy olyan többszörösen hátrányos helyen, mint a Magdolna negyed, kisléptékű változásokat is csak intenzív és személyes jelenléttel lehet elérni. Ennek oka lehet, hogy alapvetően az egész magyar társadalomban, de ezen a helyen hangsúlyozottan, nem indult még be a társadalom önsegítő, érdekérvényesítő képessége, és hiába a korábban kiépített bizalmi szint, közvetlen kapcsolódások nélkül megrekednek a folyamatok. A *design for community* ellenében a *design WITH community* irány jelentős hangsúlyt kell kapjon a hasonlóan negatív képekkel terhelt helyeken, társadalmi szinteken. Ezen felül fontos aktuális kérdésünk, hogy egy szociális városrehabilitációval nem támogatott helyen ezek a kapcsolódások létre tudtak volna jönni?

A micromagdolna projekt jelentős pozitív visszajelzést kapott az elmúlt évben: több helyi szociális, építészeti, kulturális fesztiválra, kiállításra hívtak minket (Nyitva Fesztivál! 2014; Az Idealitás Megteremtői c. kiállítás a Gallery8-ban, mint egyik kiállított csoport; Negyed7Negyed8 Fesztivál, 2015; Építész Stúdió meghívott előadóiként, Off-Biennálé megkeresés, több, Építészmérnöki Karon belüli tantárgy meghívott előadóiként), kapcsolataink számottevően bővültek. A Rév8-cal való kapcsolódásunk az együttműködés szintjére került: részvételi meghívást kaptunk a MNPIII. BUSZ99 elnevezésű projektjébe, melynek keretein belül kerül megrendezésre a 2015. évi nyári micromagdolna műhely is.

Az eltelt három év alatt a Magdolna negyedhez való intenzív kapcsolódásom, mind szakmai, mind érzelmi szinten erős kötődést eredményezett. De ez a kötődés nemcsak a helyhez, hanem a helyzethez, a segítő, közvetlen kommunikációt igénylő, szociálisan érzékeny szerephez is fűződik ezentúl.

Budapest, 2015. június

Borsos Melinda

fotók: Borsos Melinda

